

Weightwatching van de Wulp

In Duin 1986 nr.1. is door Jaap Mulder al een en ander geschreven over de vos en de wulp in het Noord-Hollands Duinreservaat. Geconstateerd werd dat de vos invloed heeft op het broedsucces van de wulp en vooralsnog niet op de dichtheid. Definitieve uitspraken over de gevolgen van de predatie op de wulpenpopulatie kunnen pas in de komende jaren worden verwacht. Factoren die conclusies op dit moment enigszins voorbarig maken zijn:

- Het pas sinds enkele jaren aanwezig zijn van de vossenpopulatie met de huidige dichtheid.
- Een mogelijk nog niet lang genoeg voortgezette reeks van broedsuccesbepaling (nu 5 jaar).

Met behulp van wulpen die werden gemerkt met gekleurde ringen kon wel het volgende worden vastgesteld:

- De aanwezigheid van de vos en de daaruit voortvloeiende predatie vormt voor het grootste deel van de wulpen geen belemmering om jaarlijks weer in het onderzoeksgedeelte terug te keren, veelal op dezelfde plek, trouw aan hun oude territorium.
- Predatie op adulte wulpen door de vos blijkt een uitzondering te zijn.

Bovendien is er het gegeven dat wulpen een hoge leeftijd kunnen bereiken.

door A. SWAAN

Bij aanvang van de inventarisatie in '81 stonden de aanwezige wulpen, zelfs zonder aanvulling dus, al grotendeels garant voor de constante dichtheid. Blijft echter het broedsucces van de wulp op het niveau van de afgelopen 5 jaar, dan is de populatie niet levensvatbaar, als we haar tenminste als een gesloten geheel beschouwen. Nu vormt een populatie zelden een gesloten systeem en die van de wulpen in het onderzoeksdeel van het N.H.D. (1000 ha) zeker niet. Uitwisseling van individuen tussen deelpopulaties is een natuurlijke gang van zaken. Naast een geïsoleerde populatie met een te laag broedsucces is er theoretisch zelfs één denkbaar waarvan de interne reproductie nul is en de populatie door aanvulling van buiten af toch een constante dichtheid blijft behouden. De populatie van het N.H.D. zou dus ook met een voortdurend laag broedsucces stand kunnen houden. Of in het N.H.D. immigratie voor de dan noodzakelijke aanvulling gaat zorgen, zal de toekomst moeten uitwijzen. Als bron zouden de Waddeneilanden kunnen fungeren waar een behoorlijke "overproductie" lijkt te zijn. De verdere opbouw van de

Arie Swaan is o.m. als student werkzaam geweest bij het vossen- en wulpenonderzoek in het NHD.

populatie in het N.H.D. zal in de komende jaren, door de vele gekleurde exemplaren, goed te volgen zijn.

Naast deze predatieperikelen raakten Jaap en ik mede door de in het vossenonderzoek opgedane ervaring met wulpen steeds meer geïnteresseerd in die wulp zelf en besloten we het onderzoek eraan na 1984 voort te zetten, waarbij bovenstaande gegevens en opgeroepen vragen er toe leidden dat het P.W.N. medewerking verleende aan het onderzoek en de nodige faciliteiten ter beschikking stelde.

Wulp met zendertje op de rug

POLDER

In 1983 werd door ons al waargenomen dat de wulpen herhaaldelijk hun broedterritorium in het duin verlieten en in oostwaartse richting het reservaat uitvlogen. Daar we dit in eerste instantie alleen in de avonduren waarnamen werd gedacht aan het gezamenlijk bezoeken van een slaapplek, wat voor wulpen buiten de broedtijd een normaal patroon is. Het geringe aantal waargenomen fourageeruren, in het in die periode toch niet prooierijke duin, deed ons echter al vermoeden dat er niet alleen geslapen werd. Met behulp van een met een zendertje uitgerust exemplaar werd het in 1985 mogelijk de wulpen in de polder te traceren, en de daar doorgebrachte tijd en het gedrag te registreren. Het aldus verkregen beeld ziet er als volgt uit:

Vroeg in het seizoen (maart/april) zijn de wulpen alleen in de ochtenduren in het duin aan te treffen. Op mooie zonnige dagen is het verblijf langer en strekt het zich uit tot de middag. Het overige deel van de dag brengen ze door in de polder waar het merendeel van de tijd naar eten wordt gezocht. Regenwormen, zo lijkt uit zichtwaarnemingen, vormen de belangrijkste prooi. Het vangen hiervan gaat de wulpen, gezien de frequentie waarmee ze succes hebben, goed af.

Naarmate het seizoen vordert, neemt de in het duin doorgebrachte

te tijd toe en rond de broedfase (half april) wordt het duin nog maar zelden verlaten. Zo'n twee weken voor de eerste eileg, als de wulpen al het grootste deel van de dag in het duin doorbrengen, beginnen sommige paren er in de weilanden ook een territorium op na te houden. Het mannetje en vrouwtje zijn daar dan veelal paarsgewijs gedurende enkele uren van de dag aan te treffen. In deze periode is dat voornamelijk in de avonduren. Het is nog niet geheel duidelijk wat de achtergrond van deze territorialiteit is.

Twee verklaringen zijn denkbaar. Allereerst is het voor de mannetjes natuurlijk oppassen dat niet het essentieelste onderdeel van de broedcyclus, namelijk het overdragen van de genen, wordt overgelaten aan een "toevallige" passant. De mannetjes hebben er dus alle belang bij ook in de polder rond hun vrouwtjes een stuk "wulpvrij" te houden.

Voedselaspekten vormen een tweede verklaring. Het is van het wad bekend dat sommige wulpen er vaste fourageerplaatsen op na houden die ze tegen andere wulpen verdedigen (1). De wulpen zijn gebaat bij het "kennen" van een vaste fourageerplaats waar 1. iets te halen valt en 2. dat halen niet teveel tijd kost. Want wat dat tijdsaspect betreft: er bestaat natuurlijk een tegenstelling tussen het met verve verdedigen van een broedterritorium in het duin en het daar in het geheel niet aanwezig zijn tijdens het fourageren in de polder. In fig. 1. is te zien dat de fourageerplaats in de polder voor de wulpen 17, 18, 13 en 14 dan ook

één van de eerste (beweide) graslanden na het reservaat is.

Blijft toch deels de vraag waarom ze zich niet over de ver, buiten de kaart, naar het oosten doorlopende weilanden verdelen, om daarmee de eveneens tijdvergende territoriale conflicten te ontlopen. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat deze fourageerplaats kwalitatief uitsteekt boven andere in de omgeving. Gegevens hierover ontbreken.

Een tweede verklaring kan zijn dat het met de conflicten tussen deze wulpen niet zo'n vaart loopt. De wulpen in het duin vormen een relatief kleine gemeenschap en zijn in de weilanden geen vreemden van elkaar. Ze zullen veelal weten wat ze aan elkaar hebben en zodoende kan het aantal werkelijke confrontaties beperkt blijven en afgedaan worden met wat vocaal "geweld" in de vorm van een langgerekte triller. Het verschijnsel waarbij het aantal werkelijke conflicten tussen territoriale burens beperkt blijft, is wel eens omschreven als het "Dear enemy" fenomeen, waarin de contradictie goed verwoord is (3). Het is dus mogelijk geen toeval dat 13 en 14 op beide plaatsen burens zijn.

De territoriale periode in de polder is echter kort en er zijn nog niet genoeg gegevens verzameld om een en ander beter te kunnen onderbouwen. Van vele andere wulpen is b.v. in het geheel niet bekend waar ze in deze tijd in de polder fourageren.

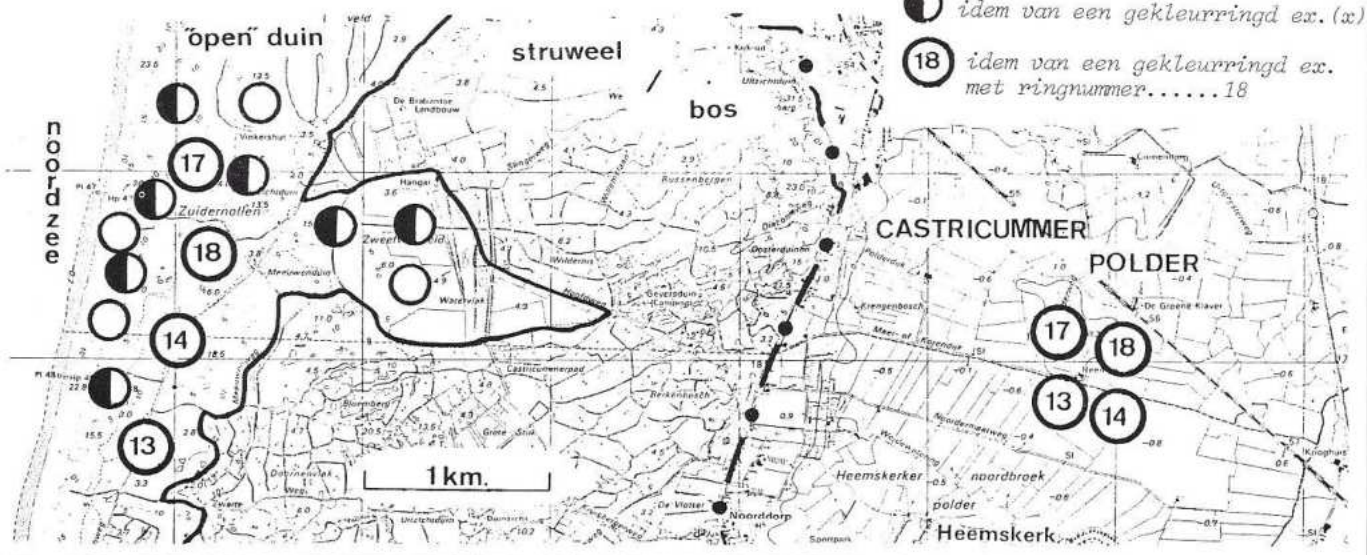
Zoals gezegd gebruiken de wulpen tijdens de broedperiode de polder nog maar zelden als fourageerplaats. In deze tijd is het

voedselaanbod van insecten in het duin sterk gestegen en mogelijk is een uitstap niet meer noodzakelijk. Een tweede mogelijkheid is dat het bebroeden en beschermen van de eieren tezamen met het verdedigen van het broedterritorium vertrek naar de polder niet meer toelaat.

WEGEN

Gegevens over het gewichtsverloop van de wulpen tijdens het broedseizoen kunnen meer inzicht geven in deze fourageerproblematiek. Hiertoe zijn we in 1985 begonnen met het wegen van wulpen op het nest, om zo het gewichtsverloop tijdens het broeden te kunnen volgen. Hiertoe wordt het nest met eieren en de bijbehorende plag in een bak geplaatst. Deze wordt vervolgens in een tweede bak geplaatst waarin zich op de bodem een Sartorius bovenweger bevindt. De eerste bak staat enkele mm. los van de tweede zodat wegen mogelijk wordt (zie foto). Na al deze werkzaamheden moet de omgeving van het nest zo weinig mogelijk veranderd zijn, daar bekend is dat de wulp wat betreft acceptatie zeer kritisch is. De gewichtsgegevens worden nu via een kabel doorgeseind naar een 100 m. verderop ingegraven Epson portable computer zodat de wulp verder ongemoeid kan worden gelaten. Deze Epson slaat de gegevens op en maakt tevens een selectie. Het is b.v. belangrijk bij broedaflossing alleen de laatste gegevens van het nest zonder vogel te verzamelen. Met behulp van de gewichtsgegevens kan en passant de broedverdeling tussen mannetje en

Figuur 1. Ligging van de broedterritoria en de fourageerplaatsen van enkele wulpenparen.

vrouwtje geregistreerd worden, daar deze door het onderlinge gewichtsverschil individueel herkenbaar zijn geworden.

In fig. 2 is een gewichtsregistratie tijdens het broeden weergegeven. De uiteindelijke gewichtsafname over de broedperiode blijkt gering te zijn en is "mooi" over de beide geslachten verdeeld. Nu betrof het hier het tweede legsel van dit paar laat in het broedseizoen met een al redelijk insektenrijk duin. Gegevens van eerste legfels in een voedselarme periode zullen in 1986 verzameld worden.

OVERVLOED

De wulp in het N.H.D. maakt dus "dankbaar" gebruik van de oostelijk gelegen weilanden. Het is een van die diersoorten die geen genoegen nemen met het in het reservaat gebodene. Of dergelijke uitstapjes pure noodzaak zijn of alleen een kwestie van "gemak dient ook het dier" laat zich nog raden (waarom een dag lang in het duin fourageren als je in de polder in een uur je buik rond kunt eten). Gewichtsgegevens van eerste legfels en wellicht gegevens van wulpen in een uitgestrekt oorspronkelijk biotoop (Skandinavië) zullen meer licht op deze zaak moeten werpen.

Misschien is de soms hoge dichtheid aan wulpen in het duin te danken aan het door de mens gecreëerde voedselrijke "weiland-biotoop". In het weiland zelf

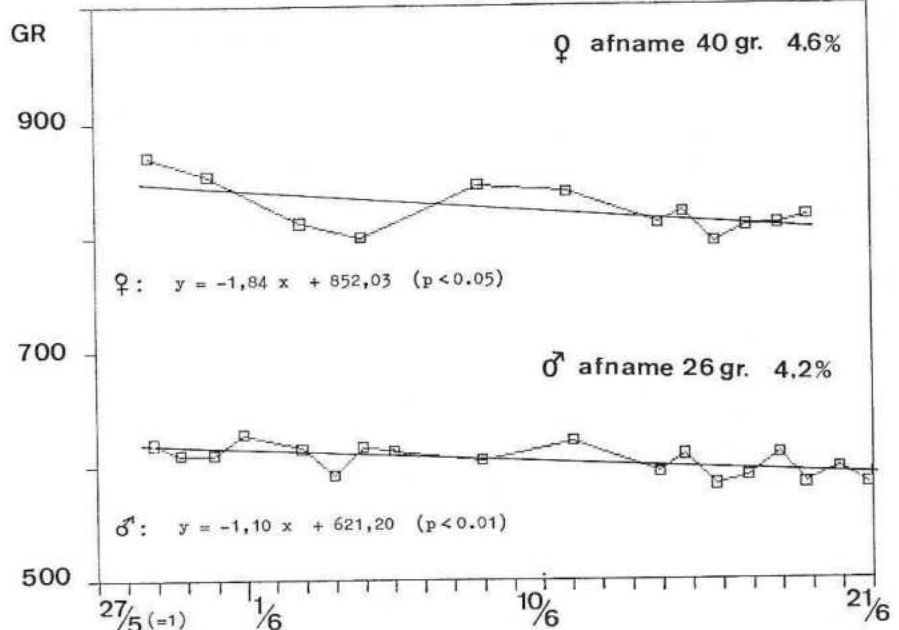

Fig. 2. Gewichtsverloop van een wulpenpaar tijdens het broeden. Weergegeven zijn de laatst gemeten dagelijkse waarden.

lijkt dat al het geval te zijn met b.v. de Kievit die in ons land in veel hogere dichtheden broedt dan in zijn oorspronkelijke biotoop in de noordelijke landen (2). In het oosten van Nederland broedt de wulp trouwens ook op de plaats waar het meest te eten valt, het weiland.

Naast Jaap Mulder hebben o.a. de volgende personen aan het onderzoek meegewerkt en -gedacht: Peter Jan Keizer, Edwin van Latum,

Marian Verdonk, Wim Denneman, Philip van Dalen, Bart Specken, Carleen Mesters.

LITERATUUR

1. B. ENS & L. ZWARTS, 1980. Territoriaal gedrag bij wulpen buiten het broedgebied. *Watervogels* 5: 155-169.
2. H. FABRITIUS, 1974. Dichtheid en produktiviteit van steltlopers in Lapland en N.-Holland. *Doct.versl.*
3. J.S. WEEDEN & J.B. FALLS, 1959. Differential responses of male ovenbirds to recorded songs of neighbours and more distant individuals. *Auk* 76: 343-351.

Het nest van de wulp voor en na het aanbrengen van de weeginstallatie

